Fra Det Kgl. Biblioteks tekstportal (tekster.kb.dk)

Forfatter: Bang, Herman

Titel: SARAH BERNHARDT (I)

Citation: Bang, Herman: ”SARAH BERNHARDT (I)”, i Bang, Herman: *Værker i Mindeudgave*, Gyldendal, 1920-1921, s. 302. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-bang06val-shoot-workid82875/facsimile.pdf (tilgået 23. april 2024)

Anvendt udgave: Værker i Mindeudgave

SARAH BERNHARDT (I)

I.

SARAH BERNHARDT agerer Modsigelsernes Tegn.

Hun er en pessimistisk Vantro og omgiver sig med alle Overtroens Tegn. Hun er Kosmopolit og lader et Jeanne d'Arc-Drama skrive for sig til Fædrelandskærlighedens Forherligelse. Hun er utæmmelig i Livets Lyst og stiller Ligkisten ved Siden af sin Seng. Der glider Millioner gennem hendes Hænder, og hun lever i en gylden Armods Bekymringer og Besvær. Hun pukker paa bestandig Sygdom, og hun flakker Verden om ødslende med en Kæmpes Styrke.

Saaledes ser det Modsigelsernes Theaterskrud ud, hvori Sarah Bernhardt, som er en forfaren Jægerske efter det Besynderlige, har draperet sig i fem og tredive Aar for i fem og tredive Aar at beskæftige Verden.

Det er et Theaterskrud, fordi det er en Overdrivelse af hendes Væsen. Men det har kun kunnet beskæftige Verden, fordi det dog var hendes Væsen. Og hendes Væsen — modsigelsesrigt og besynderligt, træt og lystent, sensationsgraadigt og mæt, uovervindeligt og sygt — var Billedet af selve Verdens Væsen.

Sarah Bernhardt modellerede en Gang en Sfinks og

gav den Gaadefulde sit eget Ansigt. Hun gjorde det med stolt Impertinens og havde Ret.

Thi en Periodes „store Gaadefulde" er altid denne Periodes Temperament. Det Temperament fødes af tusend Ting. Det fremgaar af hundredfoldige Aarsager. Det farver alt, og det skaber vore Øjnes Syn. Det breder sig og smitter gennem Luften og Aanden. Det giver vore Tanker deres Tempo og vor Tale dens Rytme. Det iklæder vore Idéer sin Ham.

Det er vor sande Skæbne og Atmosfæren, hvori Sindene drager Aande.

Men netop vor Tids Temperament hedder i Kvindeskikkelse Sarah Bernhardt: Sfinksen har hendes Ansigt.

Verden modtog kun denne utaalelige Markskrigerske, fordi det ikke blot var med sig selv, men ogsaa med os, hun raabte paa Melbournes Torve. Naar Millionerne i tyve Aar har gabet i tusend Ruder paa Omstrejferskens Ansigt, saa har de gjort det, fordi de stirrede paa noget af sig selv, naar de gabede paa Selvgøglerskens Træk.

Det er hendes Magt over Verdens Sind.

II.

De Dage er længst henne, da Sarah Bernhardt var den lydige Datter af Molières Hus. Det lyder nu som et Sagn, at denne Uberegnelige en Gang tilhørte en Ramme som andre og adlød Digtere som andre.

Nu er ialfald Tiden længst forbi, og nu vil hun ikke lyde, men lydes. Hun spreder vel fra en Skibsmast Victor Hugos Vers for Verdenshavets Vinde, men hun levendegør kun sjældent hans Skikkelser. Og Racine er lagt til Side af en Kunst, som ikke mer vil have nogen Husbond over sig.

Sarah Bernhardt tilhører ikke mer noget Theater, hun ejer en Trup, medens Sardou'erne skriver hendes Rol-

ler, der ikke vil betvinge men kun smigre hendes Personlighed. Skuespillerinden dikterer sine Skrivere — sig selv.

Fédora var den første af disse dikterede Roller. Og slet som den er, blev den vel dog den bedste. Vi kan idetmindste der læse, hvad der skulde have staaet i Skuespillet, og hvad det var, Sarah Bernhardt tørstede efter at spille.

„Fédora"'s Nerve ligger i blot to Skrig til samme Mand:

— Je vous haïs — je t'aime.

Den Kærlighed, der hader, og det Had, som er Elskov — det er Rollens Tema. Og er det ikke Potensens Udtryk for al den Følelsernes smertefulde Modsigelse, som er vor?

Her var da Plads til alle de Sjælenes Modsætninger, som gør Lidenskaber, der undersøger sig selv og aldrig faar Rede paa sig selv, til en pinefuld Strid. Her var Nag Begær og Begær Afsky. Her var Lykke Fortvivlelse og Fortvivlelse Jubel. Her var den Proteus, som evindelig skifter Ham til sin Modsætning, given i en kvindelig Lidenskab.

Eller rettere, den kunde være given. Thi Fédora er allerede skrevet for den Sarah Bernhardt, der er sin egen Overdrivelse, og det er skrevet af Sardou.

At det er skrevet af Sardou, det vil sige, at det er et Melodrama, hvis fattige Kunst hedder Sindrighed. At det spilles af den overdrevne Mme Bernhardt, det vil sige, at det jager Kunstnerinden rundt i hendes Væsens yderste Periferi, og at det hele Drama bliver en uhyre „Urolighed" i fire Akter.

Fédora kommer fra Rusland. Det nihilistiske Czarrige er hendes Fædreland. Derfra leder Sardou med Rette sit brede Flodleje for Sarah Bernhardts Væsen, thi Pessimisme er hendes Aands Aand. Den er Moder til hendes Nydelser, der vil glemme, og til hendes Styrke, som er opstablet Vilje. Den føder hendes Svaghed, der

er den dumpe Nedslagenhed, og hendes Lede, der nyder: Hun drikker alt til Bærmen, thi hun véd, at hun drikker af et Kranie.

Fédoras Eksistens, der elsker, hvem hun hader, og i samme Stund længes efter Blod og efter Favntag, er det hensigtsløst Urimelige. Men selve Livet, der opslider syge Sjæle i Brændingen af tusinde Modsigelser i os og om os for at kaste os i et Par Knokkelarme: Dødens, der er den evige Tilintetgørelse — dette Liv synes netop Sarah Bernhardt saa hensigtsløst, som Fédoras Tilværelse er.

Derfor er det, hun lader sin Fédora opsøge Tilintetgørelsen i et irriteret Raseri, en Rasen over Intetheden i alt det, hun forlader.

Den yderste Pessimisme, der slaar ud i en klamrende Feber, gennemiler det hele Skuespil.

Dets Hovedindhold er Pessimismens sidste Følelse, dens Aands Orm, Skelettet i dens Hus: Angsten.

Fédora er Angstens Skuespil. Det begynder i Angst, og Angsten er dets Virkemiddel.

De moralske Angster tilhører os og belejrer os. De slaar Kreds om os, og aldrig viger deres onde Øjne fra os. De bor i os, og de mangfoldiggør sig om os. De fødes af alle Modsigelserne i os, og de næres af alle Modsætningerne mellem vore Følelser. De er Tilbageslaget af vore hensynsløse Nydelser, og de er Maren, som rider vor Afslappelse.

I Fédora spiller Sarah Bernhardt da hele den pinende Angst og Angsthedens Gru. Saaledes piskes hun under Livsensangst, at Dødsangsten tilsidst ikke falder hende ind som en Tanke.

. . . Hele Pessimismens Væsen kan da Sarah Bernhardt slynge ind i det Sardouske Melodrama, der tager hele hendes Person i sin Tjeneste — hvad hun har villet.

III.

Sarah Bernhardt, som er Tids-Temperamentets Overdrivelse, taler og lever, som Fédora taler og lever. Fédora faar da Liv for os, hver Gang Mennesket Mme Bernhardt selv fuldt lever bag den gennemsigtige Skal, Sardou har dannet om hendes eget Væsen.

Men netop det sker ikke hver Aften og kan ikke ske. Det er just Faren ved alle disse Roller, man lader gyde alt for tyndt om alt det Yderste i sit Væsen.

Man er ikke tre hundrede Aftner itræk Potensen af sig selv, og man kan ikke være det. Man kan ikke tre hundrede Gange komme til de sidste Yderpunkter i sit Temperament.

Saa hænder det de mangfoldige Aftner, at Fru Bernhardt kun ganske mekanisk eftergør sig selv. Hun giver sit eget Væsen som pur Automati.

Paa saadanne Aftner ligner Fédora Sarah Bernhardt, som en inderlig Bøn ligner et opremset Paternoster, og det Hele virker som en Blasfemi mod et stort Menneske. Samtidigt med, at hun har tegnet sig selv op til en Karton, saa selv Yankeerne kan forstaa det — er hun selv som død og borte bag Kartonen.

Thi Sarah Bernhardt kan som ingen gribes af Virtuosernes Distraktion, der er en frygtelig Sygdom, som tilhører de farende Kunstnere, og som piner dem selv, mens den uimodstaaelig behersker dem. Under deres Tilværelses evindelige Ophidselser svinder deres Tanker bort midt under selve Udøvelsen af deres Kunst. I sløv Apati slumrer de ind til Søvngængere og vaagner først efter mange Scener, hvor deres Tanke har været borte for dem selv.

Sarah Bernhardt kan lange Aftner gaa saaledes om.

Paa disse Aftner fejrer til en vis Grad hendes Teknik Fester. Thi den, som har set hende i samme Rolle Dag paa Dag, vil vide: at hvert Skrig er paa Prikken det samme, hvert Tonefald paa Node éns, hvert Blik faar samme Udtryk.

Dette Legeme er saa vel øvet, og det er saa lydigt, at det endogsaa adlyder Sjælen, naar den blunder. Det er beundringsværdigt, og det er pinefuldt.

Man har en Fornemmelse, som var dette Menneske, som gaar og staar og skriger for Ens Øjne, i Kina eller paa Ny-Zeeland eller maaske kun i Basel — men her, kun her er hun ikke.

Man føler paa saadanne Aftner en dyb Medlidenhed. Man kunde overfor Adelaida Ristori have en pinefuld Medfølelse med den Alderdom, der ikke mer magtede alt det, hvortil Geniet vilde tvinge den. Men overfor Sarah Bernhardt føler man visse Aftner som en endnu større Pine hele den Aandsfraværelse, under hvilken hun død eftergør sit levende Selv.

Der er dog endnu Dage, hvor Mme Bernhardt lever.

De er Kunstens Fester.

IV.

Og uvilkaarligt øges det Indtryk, Sarah Bernhardts Kunst magter at frembringe paa vore Sind, ved alle de Minder fra hendes Liv, som følger hende saa tæt. Sagnene om hendes Livs Feber slaar dem imøde, som anspændte lytter foran Kunstneren.

Der findes i Fédora en Scene, som virker symbolsk. Det er Russerindens første.

Hun kommer til et Stævnemøde, og hun venter den Elskede. Hun venter i Utaalmodighed. Hun vogter paa Uhrets Gang, paa Minutterne, paa de langsomme Sekunder. Urolig slænger hun sig frem langs Stuens Vægge som et Rovdyr, der, fanget, finder en egen Lyst ved at føle Burets Stænger langs sin Lænd.

Denne feberagtigt Utaalmodige, som jages i hidsig Spændthed, rundt og rundt — hun er selve den Sarah Bernhardt, som Verden ser i en evig Omflakken: en Jægerske efter Guld og efter det Nye.

Thi ogsaa Guldjagten jager hende. Som Guldets Klang lyder gennem Comédie humaine, klinger den som en Feberakkord ogsaa gennem Sarah Bernhardts Kunst.

Det er den, som øger hendes Ophidselse. Den gør den Svage stærk og lader den Syge synes sund. Den er Jagtens Herre, og den udsender den Utaalmodige.

Men hun følger gerne.

Thi i de bestandige Rejsers Tid, hvor Nerverne kun finder Hvile — den korte Hvile — i det altid Nye, brænder hun efter den evige Skiftens Hidsen. Hun tror at finde ny Hvile paa en bestandig ny Jord. Træt af hvad der er, haaber hun altid paa hvad der skal komme.

De nye Verdner lokker hende som nye Haab: Synet af Havene vil mætte hende, de uendelige Have. Prærierne vil berolige hende, Prærierne, de grænseløse. Paa Oceanets ukendte Øer, hvor ingen Fod traadte, vil hendes Aand raste.

Og som de nye Verdner skuffer hende med en ustandset Omflakkens bedrageriske Haab, saa lokker Kunstarterne hende — eller lokkede hende: Indespærret i én Kunsts Bur nedbryder hun Grænserne mellem Kunsterne, og hun mætter sin Rastløshed ved at dyrke dem alle. Denne Uros Dag har to Døgns Timer, som maa udfyldes. Hun blander derfor Farverne, og hun bliver Malerinde. Hun bemægtiger sig derfor Leret, og hun fremtryller Stenbilleder.

Hun fremstiller i Marmor Ophelia, Hamlets Elskede, Tidsaandens usalige Brud, og hun danner i Bronce en Gruppe af grinende Aber — Menneskenes uhøviske Vrængebillede.

V.

Det er i et Anfald af en sidste Fortvivlelse, Sarah Bernhardt lader „Pierrot assassin" skrive for sig for i en sidste Grimace at haane Liv og Kunst.

At klæde sin Fortvivlelse ud som en sørgeklædt Pjerrot og lade den udhulke sin Jammer over en flor-

skørtet Kolumbines Lig; at gøre en Tragedie af en Pantomime og at gøre det Burleske til en Tragedie; at drikke et Lig drukkent, saa det vaagner og faar Liv igen, og at række Næse ad Døden — det var vel endelig den pessimistiske Jonglørs sidste Leg.

Pierrot assasin er la grande tragédienne, som gør Nar ad Tragedien, og Pierrot assassin er tillige Menneskets yderste Opgør med Tilværelsen. Pantomimen er Pessimismens mest fortvivlede Kunstform — det er Haabløsheden, som danser.

Op for Verdens Øjne løfter Sarah Bernhardts Kunst en sørgeklædt Pjerrot som Symbol.

Og alligevel har Livet Skønhed, og Tilværelsen ejer sin Lykke. Sarah Bernhardt véd det. Og det hænder, at hun gribes af en øm Lyst til at male denne Lykke.

Lykken bliver da for den Urolige Stilhed. Den blødeste Blidhed er Sindenes Hvile, og den sarte Uberørthed er Lykkens Drøm.

„Valérie" bliver hendes Rolle. Det er Uskyldigheden, hvem Sarah Bernhardt skænker Himlens Lys.

VI.

Vi har gennemløbet alle denne Kunsts Modsætninger. Vi har naaet fra Pol til Pol i den store hemmelighedsfulde Verden, som hedder vore egne Følelser.

Som den Sælsomme har Sarah Bernhardt gennemflakket vor Tids Verden. Som den Sælsomme har hun fanget Hundredtusinders Sind. Som den Sælsomme har hun sejret som ingen.

Thi den Sælsomme var Tidens eget Tegn.

Derfor blev Sarah Bernhardt forstaaelig i alle Lande — hun, som løfter en Pjerrot i Sorg over Tidens Hoved paa Kunstens Skjold.
